

Таранченко Оксана,
*д. пед. н., проф., головний науковий співробітник відділу освіти
дітей з порушеннями слуху Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України*

АЛГОРИТМІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

Сучасна парадигма освіти дітей з ООП, що пронизує всі чинні ключові нормативні документи у галузі освіти, передбачає надання кожному з них можливості сформувати власну академічну та соціальну компетентність у належно організованому освітньому середовищі (зокрема в інклюзивному), а в подальшому реалізувати її на практиці, інтегруючись у соціум. Якісна організація такого простору надзвичайно важлива, оскільки освітнє середовище на тривалий період навчання стає головним осередком життєдіяльності, де у дітей з ООП формуються та розвиваються базові компетенції, необхідні для оптимального залучення в умови сучасного мінливого світу.

Всі ключові суб'єкти освітнього поля мають забезпечити академічну та соціальну самореалізацію дітей з ООП в період їхнього навчання, послуговуючись ефективним технологічним інструментарієм. Очевидно, що якісна організація процесу навчання дітей з ООП можлива лише у разі застосування комплексу дієвих технологій, що враховують специфіку особливих освітніх потреб дітей, а також інструментально здатних уможливити продуктивну взаємодію всіх суб'єктів освітнього процесу. В Україні технологічні комплекси, що цілісно охопили б систему спеціальної освіти та інклюзивний сектор (з єдиними фундаментальними підходами), лише набувають обрисів. Така ситуація закономірна, зважаючи на глибокі трансформації в освіті дітей з ООП.

Аналізуючи успішний зарубіжний досвід розбудови інклюзії та виокремлюючи дієві технологічні ресурси, доречною вбачається екстраполяція ефективних практик. Тож, нагальним наразі є теоретико-методичне опрацювання взаємозумовлених і взаємопроникаючих напрямів технологізації в освіті дітей з ООП: технологій освітнього менеджменту/управлінських технологій; технологій співпраці; технологій сервісної підтримки; технологій асистування/»тьюторської» підтримки; технологій викладання.

Комплексне застосування усіх цих технологічних комплексів, а також використання новітніх та удосконалення традиційних практик, що враховують специфіку дітей з ООП, вочевидь дасть змогу покроково втілити як інклюзивне навчання, так і модернізувати систему освіти загалом.

Коротко розглянемо суто практичний аспект педагогічної діяльності в інклюзивному класі, де втілюються згадані вище технології викладання. Використання технологій у педагогічній практиці передбачає певну алгоритмізацію діяльності педагога, що має забезпечити кожній дитині досягнення максимально можливих академічних/соціальних результатів, а також належний розвиток і самореалізацію, зважаючи на весь різноманітний спектр індивідуальних потреб поліморфного контингенту учнів з ООП в інклюзивному класі.

Послідовність дій з планування навчального процесу є частиною практичної роботи педагога, орієнтованої на задоволення різноманітних особливих освітніх потреб учнів інклюзивного класу. Насамперед, вчитель має переконатися, що кожна дитина в його класі здатна навчатися (якщо потрібна експертна оцінка – доречно звернутися до фахівців ІРЦ). Попри індивідуальні відмінності учнів класу (іноді дуже значні), всі діти мають працювати в гнучкому навчальному середовищі, за гнучкою програмою та гнучкими методиками, які дадуть кожному з них змогу опанувати стандарт освіти на максимально можливому для кожного рівні. Важливо, щоб усі діти були зорієнтовані на однакові навчальні результати, проте рівень досягнення цих результатів для кожного учня варіюватиметься відповідно до його індивідуальних потреб і можливостей. Принцип підзвітності за учнівські досягнення реалізується за допомогою автентичного оцінювання. Воно здійснюється на основі навчальної програми та є обов'язковою складовою навчального процесу, яку вчитель інтегрує в процесі планування.

До початку планування й реалізації навчального процесу, педагог має відповісти на кілька маркерних запитань: Який матеріал викладати? Як викладати? Що мають робити учні на уроці? Як працювати з учнями в поліморфному учнівському колективі інклюзивного класу?

Відтак, необхідно обміркувати, як залучати дітей з ООП до значимої навчальної діяльності на кожному уроці; як створювати умови для набуття успішного навчального досвіду; як структурувати й

спрямовувати їхню діяльність; як пробуджувати інтерес до змісту предмета й надавати достатньо часу для відповіді, а також як приділяти увагу не лише академічному, а й соціальному розвитку вихованців. Для вивчення загальних учнівських потреб, на підготовчому етапі обов'язково необхідно ознайомитися з даними про учнів з відповідних документів (зокрема з висновків ІРЦ), поспілкуватися з їхніми батьками та педагогами, які навчали цих дітей раніше. Особливу увагу слід звернути на сильні сторони дитини, на які можна опиратися у процесі навчання, а також на рекомендовані фахівцями ІРЦ варіанти підтримки і задоволення особливих потреб учня.

Процес планування орієнтовно можна розподілити на кілька рівнів:

- поняття й вимоги, закладені в курикулумі для певної предметної галузі, при перенесенні в навчальну практику трансформуються в навчальні цілі, прийнятні для всіх учнів класу (і для учнів з ООП також);
- визначення стартових рівнів успішності учнів;
- становлення очікуваних результатів навчання (які можуть відрізнятися для різних учнів);
- диференціювання навчання (варіювання на уроках навчального досвіду для кожного учня), що дає змогу враховувати різноманітні учнівські потреби та здібності окремих дітей поліморфного контингенту класу; застосування адаптацій/модифікацій.

Що і як викладати? Ключові складові змісту навчання педагог має визначати на основі курикулуму (тобто освітніх стандартів, відповідних програм, певних підручників) із подальшою його адаптацією відповідно до індивідуальних та особливих освітніх учнівських потреб. Встановлені стандартами цілі й завдання для кожного етапу навчання дають змогу окреслити зміст уроків та методику їх проведення. Таким чином, розроблення більш детального плану навчання слід починати з опрацювання вимог освітнього стандарту. Відправною точкою для планування є ключові навчальні поняття, які педагог виокремлює з освітнього стандарту. Вчителю варто звернути увагу на шкалу вимог до рівня опанування певних компетенцій, оскільки вимоги щодо рівня володіння цими поняттями слугуватимуть надалі критерієм для оцінювання набутих учнями знань, умінь і навичок та для формулювання очікуваних результатів навчання, придатних для всіх учнів. Для перенесення широких вимог освітнього стандарту у повсякденну практику навчання необхідно

добре вивчити учнівські потреби. Після визначення широких навчальних цілей відповідно до освітнього стандарту вчитель може приступати до реалізації інтерактивного процесу оцінювання та навчання.

Визначення стартового рівня успішності закладає основу для подальшого засвоєння знань та дає змогу у майбутньому оцінити ефективність обраної програми й методик навчання. Інформація про рівень попередньої підготовки учнів дає змогу виявити їхні сильні й слабкі сторони. Після цього можна формулювати окремі завдання з вивчення змісту предмета, будувати й реалізовувати навчальний процес. На етапі планування вчитель визначає, як і коли вивчати ті чи інші складові змісту.

Очікувані результати навчання встановлюються на весь рік та інтегруються в поточну роботу (як поняття чи елементи знань, які, відповідно до освітнього стандарту, мають опанувати діти). Автентичне оцінювання допомагає визначати поточний рівень знань, умінь і навичок та відстежувати прогрес учнів у засвоєнні змісту предметів упродовж навчального року. Варто наголосити на обов'язковому інтерактивному взаємозв'язку оцінювання та навчання, що дає змогу добирати оптимальні зміст і методики навчання, забезпечуючи в такий спосіб належні умови для отримання якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами.

Як навчати? Загалом, відповідь на це питання залежить від рівня підготовки й досвіду педагога, а також від індивідуальних та особливих освітніх потреб учнів, широких цілей та специфічних навчальних завдань, сформульованих на основі освітнього стандарту. Наразі провідні науковці і практики в галузі освіти дітей з ООП виокремлюють три ефективні підходи (традиційне інтенсивне навчання; вироблення кооперативне навчання; когнітивних стратегій або «навчання вчитися»), комбінування яких дає стійкий позитивний ефект у навчанні таких учнів. У щоденній практиці викладання педагоги часто застосовують окремі елементи з всіх трьох підходів. Кожен з них охоплює низку методів та прийомів, що і визначають стратегію викладання. Для вирішення конкретних стратегічних завдань навчання (для класу в цілому, групи учнів, окремої дитини) добираються методи, найбільш придатні для кожного індивідуального випадку.

Диференціювання навчання. В сучасному трактуванні стратегія диференціювання навчання – це, насамперед, можливість для учнів

взаємодіяти зі змістом курикулуму (зокрема підручниками, вправами й текстами, визначеними програмою тощо) в різноманітний спосіб; отримувати значущий навчальний досвід, аби на практиці відпрацьовувати прийоми навчальної діяльності; демонструвати набуті знання, уміння й навички в різний засіб. Цей підхід передбачає організацію навчання навколо ключових понять, визначених стандартами в якості базових. Диференціювання навчання критично залежить від неперервного оцінювання рівня підготовленості учнів та їхнього прогресу в опануванні предмета. Також воно передбачає гнучке об'єднання учнів у групи, в тому числі використання фронтальної, групової та індивідуальної роботи, для набуття і опрацювання необхідних вмінь та навичок.

Чітко окреслені системи понять задають єдиний контекст для навчання в класі для всіх учнів (в тому числі з ООП) з кожної предметної галузі. І, незважаючи на індивідуалізацію в рутинному навчальному процесі, орієнтація на загальні очікувані результати створює умови для того, щоб усі діти рухалися в одному й тому самому напрямі. Попри наявні в учнівському колективі відмінності (наприклад, підготовленості чи розвитку), всі діти під час уроку мають опановувати ті самі навички (хоч і на різному рівні), а очікувані результати підходять для всіх учнів, усіх рівнів та всіх навчальних дисциплін. Аби це реалізувати, педагог має гнучко застосовувати адаптації відповідно до особливих освітніх потреб учнів на рівні змін у навчальному середовищі, організації навчального процесу, пристосування матеріалів, завдань, форм роботи тощо. Варіювання на рівні методик викладання досягається через практику диференційованого викладання, що передбачає множинні способи залучення учнів до навчальної діяльності; множинні способи доступу до змісту навчального матеріалу; множинні способи закріплення вивченого, демонстрації набутих знань, вмінь і навичок, а також можливості застосовувати і вдосконалювати їх у різних умовах.

Застосування чіткого алгоритму планування та реалізації навчального процесу в інклюзивному класі сприяє підвищенню ефективності та якості академічного та соціального інтегрування дітей з ООП в освітнє середовище загальноосвітнього закладу.

Список використаних джерел

1. Педагогічні технології інклюзивного навчання: Навчально-методичний посібник/ А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. – Київ: Видавнича група «Атопол», 2015 – 136 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

2. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, Е. А. Данілавічутє, С. В. Литовченко. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 197 с. – (Серія «Ін-клюдивна освіта»).
3. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ.посіб. / [Тім Ломан, Джоан Деспелер, Девід Харві]; пер.з англ. – К.: - СПД – ФО Парашин І.С., 2010. – 296 с. – С.146.
4. Універсальний дизайн в освіті: посібник / Під заг. ред.Софій Н. З., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 76 с.